

LITTERATUR: (1) 821r 61; (2) 85; (3) 689 2,720; 148 5,183; 107; (4) 398 1806,710 og 1821,806; 1008 4,1916,602; (5) 634 12304; (5b) 239 75,1969,35f; (6) 689 2,719f; (7) 697 367; (8) 688 1805,2,170; 398 1806, 711 og 1837,237.

Skorzonér

HAVESKORZONÉR, *Scorzonera hispanica*, har lang hvidkødet rod med sortbrun bark, lange smalle blade og høj stængel, hvis grene bærer hver en stor gul liljeduftende kurv. Dyrket som grønsag, men ikke alm.

LAV SKORZONÉR, *Scorzonera humilis*, er ret almindelig på lynchdebacker og høje skovenge, i krat, navnlig i VJylland; de 10–40 cm høje stængler bærer store gule enlige kurve, skaft og bladstilke beklædt med løst hviduld.

Skorzonér 1698ff måske af spansk ord for slange, giftigt firben, italiensk scorzone = giftslange – på grund af de lange, udvendig sorte rødder og deres tidligere anvendelse mod slangebid jf. *slangemyrder* 1648–1848, eller navnet betyder 'sort bark'; *kopatte* 1648–1820 sigter til rodens mælkesaft. *Aspargesrod* o. 1870, den skrællede rod spist som asparges.

Lav skorzonér: *gammelmand* og *fedtengel* Himmerland o. 1870, fruggene er hvidgrå, sidste navn måske fordi de olierrige frø flyver som englevinger; *husmandsasparges* MJylland o. 1870.

LITTERATUR: 689 2,562f; 697 1648,350.

ANVENDELSE

Haveskorzonér har været kendt i Danmark fra 1619, men omtales første gang 1648 (1): roden syltes med sukker eller honning eller anvendes tørret. – Rødderne kan om foråret bruges til kødsupper, saucer, ragout og postej, rodmelet bages til brød (1761; 2). Blade og rødder giver en velsmagende gemyse, de kan nydes til suppe (3), unge blade som salat eller krydderi mellem salat (4). 1967 blev på Københavns grønttorv solgt 980 kg skorzonérrødder.

Den ristede rod giver en kaffeerstatning eller -tilsætning måske bedre end cikorie (1806; 5), »kendere af god velsmagende kaffe. . . vil finde, at denne blandede skorzonérkaffe er så behagelig, at den endog kan bedrage til formodningen, at den er tillavet af fine mocca- eller levantinske bønner«, med skorzonér kunne landet årlig spares for en tønne guld til import af kaffe (1799; 6).

Også roden af lav skorzonér er blevet spist samt tørret og malet til brødmel; planter angrebet af brand kunne farve sort (5).

Haveskorzonér anbefales o. 1900 som foder til silkeormens larver (7).

Roden af lav skorzonér er anført i farmakopeen 1772; den har ligesom roden af haveskorzonér opløsende egenskaber (1806; 5). Haveskorzonér blev berømmet mod virkningen af giftige dyrs bid; afkog med spåner af hjortetak drikkes mod bylder, mæslinger, pest o.a. smitsomme sygdomme, hjælper for melankoli, epilepsi, svimmelhed, besvimelse og livmoderens opstigning (1648; 1).

LITTERATUR: (1) 697 351f jf. 452 3,1774,172; (2) 692 jf. 398 1806,712; (3) 712 36; (4) 304 115; 895 45; (5) 398 1806,711f,1821,807 og 1837,237; (6) 675 2,24,188–92; (7) N. Kristiansen, *Silkeavl* (1899); 169 1,1906,437.

Knopurt, *Centaurea*

ALMINDELIG KNOPURT, *Centaurea jacea*; 20–90 cm høj med lancetformede, helrandede blade, de nederste dog tandede eller fligede; juli–september violetrøde kurve. Alm. ved gærder og veje, skovbryn, på høje enge.

Knopurt fordi kurvsvøbet er kugle- eller knopformet. *Gråbone* Bornholm 1909ff, ellers om bynke (s. 278) og *rød duestol* Bornholm, se kornblomst s. 244; *kugler* Anholt.

STOR KNOPURT 1648ff, *Centaurea scabiosa*, er større og kraftigere, har fjersnitdelte blade og store enlige mørkt violetrøde kurve. Hyppig ved veje, gærder, i krat, var i ældre tid et slemt ukrudt i kornmarker (1).

Knoptidse o. 1870, *lusblomst* Burkal Sønderjylland, planten er ofte befængt med lus; *jernurt* Als og Fyn o. 1870, *Lyø*, og *jernblomst* Omø, se jernurt s. 92. *Kugler* Anholt, *tysker* Ærø o. 1870 nedsættende om den grove vækst; *hestepære* ØMøn vel på grund af det store runde kurvsvøb, *kødurt* Lolland o. 1870 efter blomsterfarven, *tidselblomst* V Lolland, *gråbønne* o. 1870 og *grånakke* Bornholm, se bynke s. 278 (2).

LITTERATUR: (1) 697 1648,256; 443 235f; (2) 689 1, 306f,308f.

Stor Knopurt har samme medicinske brug som blåhat (s. 213) og djævelsbid (s. 215f) (1648; 1). Brændevinsudtræk af roden drikkes for lændesmerter (2). – Med alun farver bladene gult (3).